

R. 1º. Nego majorem, propter generalitatem ejus. Aliquando enim conditiones appositæ aut subauditæ reputantur tantum accessoriæ, id est, partes impellunt ad contractum, sed illarum consensum substantialiter non afficiunt: atqui in eo casu a contractu resilire non licet, quia conditiones non implentur. Ergo, etc.

R. 2º. Nego min. Hypothesis enim gravibus incommodis obnoxia admitti non potest: atqui talis est hypothesis hic nobis objecta; ea enim semel admissa, cuncta matrimonia essent conditionata, societas conjugalis concuteretur, familiæ turbarentur, et animi ubique forent anxii. Præterea, qui matrimonium ineunt, personam præsentem assumunt in conjugem cum spe secundi eventus, non quidem sine ullo metu infelicis exitus, sed sine conditione a qua pendat consensus. Ergo, etc. Absolute tamen non repugnat dari matrimonium, cujus validitas a conditione pendeat, at de eo tractare hic longius esset: id exprimimus quod fit ordinarie, de cæteris in tractatu *de Matrimonio* dicitur.

Inst. 1º. Non raro accidit conjugatos dicere quod talem personam in conjugem accipere nolissent, si eam perfecte novissent: ergo in eo casu matrimonium conditionate tantum fuit initum.

R. Nego conseq. Aliud est enim dicere: Nolui nisi sub hac conditione; aliud est: Noluisssem, si hoc vel illud novissem. In priori casu, voluntas sub conditione est suspensa; in posteriori vero, adest voluntatis mutatio: poro in objectione nobis proposita exprimitur tantum mutatio voluntatis. Qui, v. g., talem uxorem absolute duxit, eam postea melius cognoscens vel onera matrimonii ægrius ferens, dicit quod matrimonio jungi nolisset, si hæc tam perfecte novisset: sed inde non sequitur illum non consensisse, bene vero ipsum poenitere consensisse. Verum multos poenitet aliquid fecisse; v. g., vendidisse, emissee, lusisse, se inebriasse, affirmant se id facere noluisse, si consecutaria hujus

actionis novissent. Attamen inde concludi non licet eos non consensisse. Ergo a pari, etc.

Inst. 2º. Sæpe contingit adeo protervum, corruptum et moribus asperum esse conjugem, ut qualibet societas cum illo sit impossibilis: ergo saltem in eo casu ad divortium recurrere licet.

R. Dist. conseq. Ad divortium improprie dictum, *conc.*; ad divortium proprie dictum, *nego conseq.* Divortium improprie dictum est separatio corporis, habitationis et etiam bonorum, remanente vinculo conjugii. Omnes fatentur hanc separationem esse licitam in casu modo exposito et in casu infidelitatis seu adulterii. Durum est quidem remedium istud; nam inde oriuntur scandala, familiarum dissensiones, jurgia, odia, mala educatio proles, etc. Sed malum ex altera parte est extremum. Porro in malo extremo ad remedia extraordinaria recurrendum est. Ergo, etc.

Sed negamus quod in prædictis casibus ad divortium proprie dictum recurrere liceat. Nam 1º ideo matrimonia sunt infelicia, quia in eis contrahendis plus valet libido quam ratio, plus terrestris affectio quam virtutis respectio; præcipitanter et incaute contractus tanti momenti initur. Quid ergo fieret, si ob incommoda postea deprehensa ab eo recedere liceret? 2º Ab bonum societatis magni interest ut conjuges mutuis obsequiis se invicem præveniant, defectus alter alterius patienter ferant, et multa sibi condonare velint: atqui matrimonii indissolubilitas ad hæc vehementer excitat, dum spes divortii ad dissensiones, jurgia, adulteria, etc., evidenter provocaret. Qui enim flamma extranea semel arderet, paratam semper haberet viam matrimonium sibi onerosum disruptendi, scilicet, vituperationes, contumelias, verbera, adulterium, etc. 3º Si vel in uno casu matrimonii dissolubilitas admittatur, mox similes aut quasi similes casus occurrent, et cuncta advenient mala quæ ex divortio oriri solent. 4º Matrimonium ex natura sua est perpetuum, ut ostendimus: ergo dissolvi non debet

ob quædam incommoda per accidens contingentia. Ergo, etc.

Inst. 3°. In casibus supra dictis præcipuus finis matrimonii, scilicet, procreatio prolis, obtineri non potest: ergo interest societatis et naturæ congruit ut prius vinculum solvatur et aliud creari possit.

R. Nego conseq. Nam bonum generale societatis non hic spectandum est: at bonum generale societatis non exigit ut proles quacumque via nascatur, bene vero ut recte informetur, sicque ut vinculum matrimonii honoretur, sit firmum ac stabile. Ergo, etc.

Inst. 4°. Natura vetat ne conjux innocens ad perpetuam castitatem damnetur. Ergo, etc.

R. Nego ant. Privata enim incommoda patienter toleranda sunt ut bonum generale obtineatur. Aliunde, quot sunt personæ utriusque sexus quæ ob varias circumstantias sibi non imputabiles nubere nequeunt! Sunt innocentes et tamen onus perpetuæ castitatis ferre tenentur. Cur ergo magis repugnaret personas conjugatas, ob circumstantias prorsus involuntarias, ad servandam perpetuam castitatem obligari? Ergo, etc.

Onus autem perpetuæ castitatis aliis gravius est et aliis minus grave, sed nemini vere est intolerabile; unusquisque enim prudenter in se vigilans, occasiones caute fugiens, sobrie vivens et ad Deum supplex recurrens, sufficientes semper habebit vires ut se contineat. Hoc sola ratio dictat, et frequens confirmat experientia.

SCHOLIUM.

Libenter tamen confitemur necessariam esse revelationis auctoritatem ut matrimonii indissolubilitas servetur in praxi. Cupiditates enim adversus illam pugnantes mox prævalerent, nisi gravissimis sedarentur motivis et quadam vi externa cohiberentur; quod exemplo plurimarum gentium comprobari potest.

Apud Judæos diu matrimonium fuit perpetuum et

indissolubile; postea Deus ipse *ad duritiam cordis*, Matth., xix, 8, concessit facultatem dandi libellum repudii, Deut., xxiv, 1. Apud Romanos per quinque aut sex priora sæcula divortium fuit prorsus inauditum, Rollin, t. I, p. 32, et t. IV, p. 178. Fertur Carvilius uxorem suam primum repudiasse, circa annum 231 ante Christum. Deinde mos ille obtinuit, et eo frequentior evasit, quo magis corrupti erant mores. Sic pariter divortium frequens est in Anglia et multa generat mala: longe frequentius fuit apud nos tempore quo admissum est. Hinc iterum concludere licet divortium moribus esse noxium ac proinde jure naturali prohibitum. Sapientissime igitur Christus illud absolute proscripsit.

PUNCTUM QUARTUM. — De matrimonii impedimentis.

Notandum est aliud esse contrahere illicite, et aliud invalide. Contractus est *illicitus*, quando in eo aliqua reperitur inordinatio, substantiam ejus non afficiens; v. g., si quis vendat rem alteri promissam. *Invalide* vero est contractus, quando in eo reperitur difformitas vel qualitas perseverans et substantiam ejus afficiens; v. g., si res aliena vendatur.

Hinc qui inconsultis parentibus nuberet, peccaret quidem, et tamen valide contraheret. Qui e contra alterius uxorem non repudiatam duceret, non solum peccaret, sed invalide contraheret, ob vinculum existens.

Item si quis cum matre, avia aut proavia, cum filia vel cum alia e suis descendantibus jungeretur, tale matrimonium esset jure naturali nullum: naturalis enim difformitas hujus generis conjunctionem semper afficit, ordo invertitur, vincula familiarum turbantur, honor et reverentia erga ascendentes tolluntur, etc. Unde apud omnes gentes incestuosæ illæ conjunctiones semper habitæ sunt ut infames et jure naturali prohibitæ.

Quod de consanguinitate in linea recta dicitur, pa-

riter de affinitate in eadem linea dicendum esse videtur; natura enim horret a conjunctione cum matre aut filia uxoris suæ, et vice versa: ita judicaverunt omnes populi, ut multis constat monumentis, apud Grotium, l. 2, c. 5, n. 13, et apud alios relatis.

In linea collateralis, matrimonium non prohibetur inter affines etiam in primo gradu. Ita omnes. Hinc idem homo, sola lege naturali spectata, duas sorores successive ducere potest, vel plures fratres eandem mulierem successive habere possunt. Sic olim apud Judæos, mortuo viro sine semine, ipsius frater viduam ejus ducere tenebatur, ut suscitaret semen fratri suo: sic apud nos, legitima dispensatione obtenta, hujusmodi matrimonia sunt valida et licita. Prohibitio in Codice civili, art. 161, facta, nullam admittebat dispensationem. Verum lex diei aprilis 1832 facultatem super hoc impedimento dispensandi tribuit regi.

Inter consanguineos autem, in linea collateralis, matrimonium jure naturali non prohibetur, excepto primo gradu: communiter quippe docetur matrimonium inter fratres et sorores aliquam repugnantiam naturalem involvere; sic apprehendisse videntur omnes moraliter populi, cum illud semper damnaverint, dum e contra in cunctis aliis gradibus illud licite fieri posse judicaverint.

PUNCTUM QUINTUM. — De officiis conjugatorum.

Maritus tenetur, 1° uxorem suam alere, vestire, aliaque ipsi, juxta conditionem ejus, necessaria ministrare, etiamsi nihil ab ea accepisset in dotem. Conjugati enim sunt una et eadem familia intime sociata, cujus vir est caput: ipsius est igitur sustentationi uxoris invigilare, eamque ipsi per sollicitudines suas, curas, laborem, etc., procurare. 2° Tenetur eam diligere, et velut dominam, non vero ut servam, in domo sua habere, ac proinde convenientem administrationem ei relinquere; recta ratio enim offenditur si mulieres in servitutem reducantur, ut in Oriente:

hinc benigne eam tractare, amanter cum illa loqui, negotia ad communitatem pertinentia ei patefacere, consilia ab ea petere debet. 3° Bona uxoris sicut bona propria prudenter gerat. 4° Ab eis actibus et negotiis quæ illam contristarent caveat, a longis itineribus, a professione incongrua vel minus honesta absteat, etc.

Uxor tenetur virum totis præcordiis diligere, amabilem ei se præbere, studiose ei placere, in laboribus et ærumnis eum sublevare, ipsum ut superiorem revereri, prompte et hilari animo ei subjici in his omnibus quæ non mala sunt, a superfluis expensis abstinere, gubernationi domus invigilare, eum sequi et domicilium cum illo mutare, nisi forte ad extremos fines terræ abire vellet, vel in extraneas regiones, aut vagabundam vitam ducere eligeret. Tunc enim mulier cum tanto incommodo virum comitari non teneretur, quia hæc promississe non censetur.

SECTIO SECUNDA.

De societate paterna.

Pluribus officiis obstrictos esse parentes erga filios, et filios erga parentes clamat ratio.

PUNCTUM PRIMUM. — De officiis parentum erga filios.

1° Sola procreatione auctoritatem acquirunt parentes in liberos; ita sensus omnium manifeste dictat, et Scriptura plurimis in locis venerationem ac obedientiam erga parentes commendat atque præcipit. Cum autem Apostolus docet, *Eph.*, III, 13, omnem paternitatem a Deo venire, sequitur parentum auctoritatem ab ipso quoque oriri. Attamen sola mater proprie auctoritatem habet in liberos extra matrimonium natos, quia pater ordinarie est ignotus, vel incertus, vel familiæ extraneus. Ideo talis procreatio filiorum sola ratione judicatur esse contra ordinem, ut ostendimus.

In liberos autem intra matrimonium genitos pater præcipuam habet auctoritatem, quia caput est mulieris, filiorum et totius familiæ, cujus recte gubernationi et congruæ sustentationi vigilanter incumbere debet. Mortuo autem patre, mater fit caput familiæ et plenam habet auctoritatem in filios.

2º Filios diligere debent parentes, sicut semetipsos, summa cura eos enutrire, induere, dirigere et sub omni respectu, juxta conditionem suam, informare tenentur.

Natura duce, matres proprio lacte alere debent eos qui recens nati sunt. Universæ bestiarum species progeniem suam sic enutriunt ac fovent: nonne Auctor naturæ voluit etiam ut in specie humana matres prolem suam per seipsas alerent? Alias, cur lac diversis statibus prolis tam perfecte accommodatum eis dedisset?

Aliunde, sæpe matres prolem lactare nolentes, diversa morborum genera ex abundantia lactis contrahunt. Proles, lac sibi proportionatum apud nutricem extraneam non inveniens, frequenter deperit, male nutritur, imperfecte constituitur, languescit, et per totam vitam infirmæ vel debilis est valetudinis.

Insuper, primos tenerorum artuum motus, primosque aspectus, risus ac cordis affectus, matri tam naturaliter debitos, extraneæ mulieri tribuit, eam vocat matrem, ei adhæret, et difficile postea similes affectionis sensus propriæ matri exhibet. Porro hæc ostendunt naturam suadere, imo et præcipere, ut matres prolem suam sive legitimam, sive illegitimam, proprio lacte nutriant, nisi, ob graves rationes, nunc apud nos sæpe occurrentes, munus istud aliis committere debeant. A fortiori nec eam abjicere, nec in publicis xenodochiis educandam tradere debent, nisi tam gravibus impellantur motivis ut aliter agere nequeant. In eo casu, sumptus a xenodochio faciendos refundere tenentur, si possint.

3º Curare debent parentes ut liberi vera religionis

ac merum principia etiam in teneris annis edoceantur, et ab omni contagio vitiorum removeantur. Caveant insuper ne eos per turpia verba, malas actiones et prava consilia ad perversas consuetudines induendas conducant.

4º Studiose curent eos scientiis imbuendos vel arte aliqua informandos, juxta conditionem suam; deinde procurent ut, adolescentes facti, honestam ac congruam professionem exerceant. Cautè admodum in eos vigilent, eos magistris prudentibus, doctis, piis et integris committant; scandala sollicitè ab eis avertant, timeant ne defectus eorum non videant, vel indulgentius corrigant. Viis ad persuadendum aptis primo benigne utantur; deinde sciant adhibere, si opus sit, increpationes, correptiones, etiam verbera, carcerem, aliasque hujusmodi pœnas, nunquam vero mortem nec mutilationem.

5º Consiliis eos prudenter dirigant in eligendo statu vitæ; v. g., conveniens matrimonium eis procurando. Omnes æqualiter diligant et uni plus quam aliis nihil tribuant, nisi gravissimæ rationes id suadere videantur.

Cum autem liberi, e domo paterna penitus egressi, novam familiam constituent vel in aliam familiam transeant, tunc parentes propriè dictam auctoritatem in eos amplius non habent. Ita judicant omnes.

PUNCTUM SECUNDUM. — De officiis liberorum erga parentes.

Jure naturali tenentur filii parentes honorare, amare, eis obedire ac succurrere.

1º *Eos tenentur honorare.* Legitimos enim superiores nostros honorare debemus: atqui parentes sunt primi et præcipui superiores nostri; ergo præcipue eos debemus honorare, tum privatim coram ipsis solis, tum, data occasione, coram aliis hominibus, tum verbis, tum actionibus et tota agendi ratione nostra.

2º *Eos amare debent.* Lex divina in cordibus impressa et naturalis sensus docent quippe eos esse dili-

gēdos qui priores dilexerunt nos, qui multa beneficia nobis contulerunt, qui continuis curis et exquisitis sollicitudinibus nos prosecuti sunt: atqui tales sunt parentes erga liberos suos. Quam ergo ingrati forent liberi si eos sincere et tota cordis affectione non diligere!

3° *Eis præcipientibus obedire tenentur.* Certum est enim parentes legitimam habere auctoritatem in filios in domo paterna adhuc exstantes, eos regere ac gubernare teneri: atqui hæc supponunt in filiis strictam obligationem parendi. Attamen si parentes, auctoritate sua abutentes, aliquid mali præciperent, tunc obedientiam, cum reverentia debita, denegare tenerentur filii; nam prius obtemperandum est Deo omne malum prohibenti.

Item si pater et mater contradictoria simul juberent, cæteris paribus, obediendum esset patri, quia excellentior est ipsius auctoritas. Denique filii obedire non tenentur parentibus irrationabilia evidenter mandantibus vel prohibentibus; v. g., ad statum vitæ perpetuum contra vocationem eos inducentibus, vel ab illo sine ullo rationabili fundamento avertere conantibus.

4° *Eis in necessitate vel in indigentia constitutis, quantum moraliter possunt, succurrere debent,* sive in familia paterna adhuc exstant, sive ab illis jam separati sint. Quid enim justius, quid ordinationi divinæ, rationi et propensione nobis ingenitæ conformius, quam beneficia pro beneficiis rependere, præsertim ubi de tantis benefactoribus agitur? Aliunde, tam arcte parentibus nostris devincimur, ut eos quasi nosmetipsos habere debeamus: sic omnes populi jugiter arbitrati sunt. Ergo, etc.

Hinc patet quam absurde et intolerabiliter dixerit Rousseau, *Contrat social*, l. 1, c. 2, parentes et filios solo utilitatis vinculo naturaliter esse devinctos, ita ut, juxta singularem hunc paradoxorum inventorem, liberi nihil parentibus debeant, quando sibi sufficere

possunt, nec quibusvis officiis amplius teneantur parentes erga liberos.

Dices: Plurimi parentes nullam habuerunt curam liberorum, eos juniores abjecerunt, contumeliis affecterunt, immaniter verberaverunt, ab incunabilis mala docuerunt, in turpia et in profundum corruptionis prorumpere fecerunt: atqui hujusmodi parentes nec honore, nec amore, nec ullo gratitudinis sensu digni sunt: ergo saltem in eo casu liberi nihil parentibus debent.

R. Nego min. Quamvis enim prædicti parentes nequissimi sint, et coram Deo scelestissimi, nihilominus sunt causa existentiæ liberorum: ergo arctissimis vinculis cum illis juncti sunt liberi. Unde vitia eorum nec diligere, nec imitari quidem debent, sed eos precibus, consiliis aliisque mediis possibilibus adjuvare, et in necessitatibus constitutos quantum sublevare tenentur. Id recta ratio præscribit, et ita omnes sentiunt. Ergo, etc.

SECTIO TERTIA.

De societate herili.

Cum homines nunquam fuerint perfecte æquales, ut supra diximus, pag. 606, qui præcellerunt alios in servos sibi adjunxerunt. Hinc nata est societas quæ dicitur herilis, a nomine præcellentis seu familiæ domini, qui latine vocatur *herus*.

Duplicis generis distinguuntur servi: alii, scilicet, mercede ad tempus determinatum vel ad totam vitam conducti, et dicuntur *famuli*, gallice, *valets*, *serviteurs domestiques*; et alii in omnimodam servitutem redacti, et vocantur proprie *servi* vel *mancipia*, gallice, *esclaves*. De his et illis paucis verbis dicendum est.

PUNCTUM PRIMUM. — De famulis.

Qui famulos mercede conducunt, tenentur nihil ab eis exigere præter id quod fuit conventum, vel quod

ab aliis famulis ejusdem conditionis ordinarie exiguntur. Eos benigne tractare, consiliis adjuvare, bona exempla eis præbere, tempus pro actibus religionis sufficiens concedere, mercedem promissam tempore statuto solvere, curare ut officia sua impleant, moribus vel doctrina corruptos domo expellere, etc.

Famuli, ex parte sua, in familiam extraneam assumpti, præstare debent hero suo honorem, reverentiam, obedientiam et justitiam. Bona ejus sicut propria procurare, servare, gerere, quidquid culpa sua deperierit vel furto ablatum fuerit, resarcire tenentur. Item si otiantes tempus inutiliter terant, aut convenienti modo labori non incumbant, etc., damnum reparare debent.

In miseris temporibus nostris innumeri homines conqueruntur difficillimum esse nunc probos, fideles et optimos invenire famulos ac famulas; aperte dicunt fere omnes esse depravatos, impudicos, pigros, mendaces, injustos, etc. Sed, heu! quot heri pessima irreligionis, improbitatis et omnis generis corruptionis exempla famulis suis præbuerunt et etiam nunc præbent! Dignos operum suorum fructus colligunt: ut quid ergo sic conqueruntur!

Quod de famulis et heris dicitur, pari ratione dicendum est, servata proportione, de operariis ad breve tempus; v. g., ad mensem, hebdomadam vel diem conductis; item de iis qui opera sua pro tota vita locant.

PUNCTUM SECUNDUM. — De servis proprie dictis seu mancipiis.

Patet ex superius dictis mancipia eos vocari qui, nullam retinentes libertatem, sub dominio heri sui absolute sunt positi, ita ut vendi vel commutari possint sicut pecus. Quæritur an hujusmodi status, olim adeo communis, ut omnes norunt, et etiam nunc apud plures gentes extans, sit in se licitus?

Notandum hic non agi de amissione *liberi arbitrii* unicuique homini proprii et ab illo inseparabilis, nisi

per causam aliquam ratio turbetur. Agitur tantum de amissione libertatis relative ad laborem et ad fructus ex eo provenientes.

PROPOSITIO.

Status servitutis, in se spectatus, absolute est licitus.

Prob. In tantum malus esset status servitutis, in quantum repugnaret hominem libertate sua in perpetuum privari; atqui non repugnat hominem in perpetuum libertate sua privari. Etenim, 1° homo libertati suæ renuntiare potest, et sic primam servitutem incepisse graves æstimant auctores: qui sibi providere non poterant, aliis in perpetuum servitium se traderent ut certam sustentationem ab eis acciperent, sicque in eorum familiam ac dominium transierunt. 2° Qui in bello justo capiuntur, perpetuo retineri possunt ut vineti: ergo non repugnat eos retineri ut servos, et in perpetuum servitium mancipari. 3° Qui propter aliquod scelus mortem meruerunt, ad servitutem certo damnari possunt. Condicio servorum evidenter melior est in se quam conditio eorum qui ad mortem, a fortiori eorum qui ad perpetuas damnantur trahuntur.

Alius est fons servitutis, scilicet *nativitas*. Nec ista servitus habenda est ut mala in se: est enim quædam extensio servitutis existentis. Si parentes ex propria conventionem, ex delicto vel ex jure belli servituti legitime subjiciuntur, filii eorum eandem sequuntur conditionem. Domini matrimonium servorum suorum prohibere possent: si illud permittant ea conditione ut dominium in operas liberorum habituri sint, nec parentibus nec liberis injuriam faciunt: non parentibus, siquidem in eorum commodum matrimonium permittunt; non liberis, quia ipsis melius est sic esse quam non existere, supposito quod servitus justa sit ac moderata ut esse debet. Si quis autem jus habeat alterius operas, non dubium est quin jus illud

vendere possit. Ita Grotius, l. 2, c. 5, n° 27; Puffendorf, *Devoirs de l'homme et du citoyen*, c. 3, 4 et suiv.; Barbeyrac in hunc locum, etc.

Status servitutis semper fuit in usu, non solum apud populos barbaros, sed apud Judæos et excultissimas gentes, apud Ægyptios, Græcos, Romanos, etc. Sola religio christiana conditionem servorum allevavit, eorum libertatem præparavit, paulatim adduxit, et tandem eam variis in temporibus plene restitui obtinuit.

In Gallia, status servitutis, pluries jam mitigatus, in initio decimi quarti sæculi a Ludovico X penitus fuit extinctus conditione tamen onerosa. In cæteris Europæ plagis, si quædam forte excipiantur Russiæ partes, similiter extinctus et omnino prohibitus est ille status.

Circa medium decimi sexti sæculi, Las Casas, primum Christophori Colomb in America comes, deinde in Hispania redux, factus est sacerdos et parochus: postea rediit Americam, saluti Indorum totus incubuit, et infelicissimæ conditioni eorum tenerrime compatiens, totis viribus per quinquaginta annos quæsiit eos ab injusta oppressione liberare, aut saltem oppressores eorum mitiores et humaniores reddere. Ut laudabilem hunc finem efficacius obtineret, consilium dedit colonis alios potius accersendi servos; v. g.; Nigros ex Africa. Hoc revera contigit, postquam maxima pars Indorum per atrocissimas sævitias fuit exterminata. Hinc nata est consuetudo emendi servos in Africa et eos in varias colonias, præsertim Americæ, deportandi: quæ consuetudo dicta est commercium Nigrorum, et usque ad tempora nostra perseveravit. Nunc autem ab omnibus guberniis Europæ strictissime prohibetur.

Romani pontifices sæpe hoc, velut inhumanum et odiosum, reprobaverunt commercium, ut videre est in sexto volumine *Institutionum nostrarum theologicarum*.

Servi autem dominis suis obedire, sortem suam patienter tolerare et officia sibi imposita fideliter exsequi debent, quoadusque libertas ipsis concedatur. Meminerint præsentem vitam esse momentaneam, futuram vero æternam.

De ea gravi quæstione iterum et fusius dicimus in tractatu *de Jure et Justitia*.

§ II.— De societate politica.

Hæc societas sic dicitur a verbo græco πολις, *urbs*, quia integras complectitur urbes, et auctoritas hujus societatis in urbibus exerceri solet. Definiri potest: Multitudo hominum sub eodem regimine publico coadunatorum ut perfecte sibi sufficiant. Unus vel plures supremam auctoritatem habent, cæteri vero sunt subditi.

Nobis inquirendum est, 1° quænam sit origo hujus societatis: 2° quæ ejus divisio; 3° quibus titulis suprema auctoritas acquiratur; 4° quinam sint ejus characteres; 5° quæ ejus attributa; 6° quæ ejusdem officia erga subditos; 7° quæ officia subditorum erga supremam auctoritatem. Septem igitur præsentis paragraphi erunt sectiones.

SECTIO PRIMA.

De origine societatis politice.

Certum est Adam habuisse auctoritatem in totam familiam suam, cujus erat pater et rector. Filii ejus eandem habuerunt auctoritatem in familias suas respectivas, et ita de cæteris dici potest. « Verum, » inquit Suarez, *de Legibus*, ex vi solius creationis » et originis naturalis solum colligi potest habuisse » Adamum potestatem œconomicam, non politicam, » habuit enim potestatem in uxorem, et postea paternam potestatem in filios, quoadusque emancipati » non fuerunt; potuit etiam decursu temporis habere » famulos et completam familiam, et eam plenam

» potestatem, quæ œconomica appellatur. Postquam
 » autem cœperunt familiæ multiplicari, et separari
 » singuli homines, qui erant capita singularum fami-
 » liarum, habebant eamdem potestatem circa suam
 » familiam. Potestas autem politica non cœpit donec
 » plures familiæ in unam communitatem perfectam
 » congregari cœperunt. Unde sicut illa communitas
 » non cœpit per creationem Adæ nec per solam
 » voluntatem ejus, sed omnium qui in illa convene-
 » runt, ita non possumus cum fundamento dicere
 » Adamum ex natura rei habuisse primatum politi-
 » cum in illa communitate: ex nullis enim principiis
 » naturalibus id colligi potest, quia ex vi solius juris
 » naturæ non est debitum progenitori ut etiam sit rex
 » suæ posteritatis. » (L. III, cap. 2, n. 3.)

Sic ergo primæ efformatæ sunt politicæ societates :
 familiæ independentes, videntes ad multa sibi non
 sufficere, et præsertim ut sese adversus perversos
 homines defenderent, mutua conventionem coadunatæ
 sunt, vel potentiore familiæ se junxerunt, ut unicam
 efformarent societatem perfectam. Hinc prodierunt
 urbes, principatus, regna, imperia.

Quod in antiquioribus historiæ monumentis legi-
 tur, præsertim in Genesi, hanc doctrinam, rationi
 valde consentaneam, confirmat: tot enim sunt regna
 et reges quot urbes et oppida. Sic in cap. XIV Genesim,
 quatuor reges adversus quinque pugnant: Abraham,
 cum 318 vernaculis, Chodorlahomor et tres reges
 qui cum eo erant expugnat.

Multitudines sic congregatæ paulatim creverunt,
 tum multiplicatione naturali, tum novis aggregatio-
 nibus, eum aliis viis, v. g., jure belli aut fœdere pacis:
 inde majora facta sunt regna vel imperia.

Præfatæ multitudines spectatæ quoad originem,
 dicuntur *nationes*; quoad territorium occupatum, vo-
 cantur *populi*; quoad complexionem eorum quæ so-
 cietatem politicam constituunt, appellantur *principatus*,
regna, *imperia*, *respublicæ*, gallice, *États*.

Præcipue investigatur ex quo fonte vel principio
 suprema oriatur potestas in populos. Circa specula-
 tivam hanc quæstionem vehementissime diu æstua-
 verunt multorum animi.

Suarez, citans S. Thomam aliosque multos sanæ
 doctrinæ auctores, contendit, absque ulla hæsitazione,
 hanc potestatem, vi solius juris naturæ, esse in homi-
 num communitate; nam omnes nascuntur liberi, *et*
nullus habet jurisdictionem politicam in alium, sicut
nec dominium. Quando igitur simul coadunantur in
 unam societatem politicam, unusquisque expresse vel
 tacite de jure suo naturali cedit, ut generalis sit potes-
 tas quæ totam communitatem regat. Communis hæc
 potestas ex natura rei existit, ita ut non sit in hominum
 potestate sic coadunari et talem impedire auctoritatem;
 v. g., velle in societatem perfectam coadunari et tamen
 nulli subjici auctoritati.

In omni ergo societate civili, seu politica, neces-
 sario existit jus imperandi et obligatio parendi, alio-
 quin ipsa societas radicitus subverteretur. Unde autem
 repetenda est hæc imperandi auctoritas et parendi obli-
 gatio, quæ sunt duo correlativa inseparabilia: an ex
 hominibus, an ex Deo?

PROPOSITIO.

*Suprema auctoritas gubernandi populum a solo Deo
 tanquam a primario fonte repetenda est.*

*Prob. 1º Scriptura sacra. Prov., VIII, 15: Per me
 reges regnant, et legum conditores justa decernunt.*
*Rom., XII, 1: Non est potestas nisi a Deo; quæ autem
 sunt, a Deo ordinatæ sunt.* Hæc verba sunt generalia,
 et nullam admittunt exceptionem. Alia similia citari
 possent. Constans fuit doctrina Patrum ac doctorum
 catholicorum reges et ab eis delegatos aliquo sensu
 esse Dei ministros: *Dei enim minister est tibi in
 bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine*

causa gladium portat. Dei enim minister est vindex in iram ei qui malum agit, Rom., XIII, 4. Ergo, etc.

*Prob. 2° ratione. 1° Enim societas politica intelligi non potest sine auctoritate imperandi et obligatione parendi: ergo ex ipsa natura hujus societatis ac proinde ex ipso divino Auctore naturæ, tanquam a fonte primario, fluit potestas regendi populum, non vero a voluntate populi derivatur: homines suo consensu efficere possunt ut subjectum aliquod sit hujus potestatis capax; Deus autem, cujus solius est jura et obligationes constituere, ipsam tribuit potestatem. Sic puella libere matrimonium contrahit; sed, matrimonio supposito, efficere non potest ut jure divino non debeat esse subjecta marito. 2° Suprema auctoritas gubernandi societatem completam habere debet potestatem puniendi malefactores usque ad mortem, et vindicandi injurias singulorum: at talis potestas non venit nisi a Deo, qui solus est dominus vitæ et vindictam sibi reservavit: *Mihi vindicta, et ego retribuam. Rom., XII, 19. Ergo, etc.**

Dices 1°. In prima rerum origine familiæ erant independentes: sese coadunantes, hanc vel illam regiminis formam eligere potuerunt: ergo revera auctoritatem in se tribuerunt.

R. Nego conseq. Homines qui contractum libere secum ineunt, eo inito, strictæ obligationis vinculo erga se invicem obstringuntur: vinculum autem istud a contrahentibus non oritur, sed a Deo, qui legem naturalem sanciens, justas conventiones observari jubet. Sic plures familiæ, sub aliquo regimine per nonnullas conventiones se constituentes, determinaverunt quidem modum quo regerentur; sed Deus solus, cujuslibet ordinis auctor ac conservator, dat gubernantibus auctoritatem imperandi, et obedientiam præscribit subditis. Ergo, etc.

Hinc innumeræ esse possunt gubernorum constitutiones, et nihilominus verum est omnem auctoritatem a solo Deo venire.

Dices 2°. Constitutiones suas mutare possunt populi: at eas mutare non possent, si auctoritas suprema a solo Deo veniret. Ergo, etc.

R. Nego min. Quamvis enim Deus jubeat observari contractus juste initos, eos tamen per novas conventiones mutare licet, et tunc novis conventionibus standum est; ita pariter fieri potest ut constitutiones populorum legitime mutantur, licet suprema auctoritas a solo Deo veniat; modus enim existendi est humanus, auctoritas autem ipsa est divina. Sic Romani pontifices et episcopi catholici divinam habent auctoritatem, et tamen modus eos constituendi est humanus. Ergo, etc.

Ex dictis plura inferenda sunt consecutaria magni momenti. 1° Sequitur neque principes, ex una parte, neque populos, ex altera parte, fundamentales constitutiones mutare posse: sicut enim, in ordinariis conventionibus humanis, partes contrahentes conditionibus stipulatis bona fide stare debent, ita et in actibus inter principes et populos statutis.

2° Sequitur a fortiori populos non habere jus adversus principes rebellandi eosque pro nutu deponendi. Tale enim principium ad exitiales necessario deduceret effectus, præsertim cum integri populi non soleant adversus principes insurgere, sed quidam viri turbulenti, rerum novarum amatores, audaces, in alios dominantes, eos seducentes aut violentia trahentes, etc.

3° Sequitur rejiciendum esse dogma supremæ auctoritatis populi (*de la Souveraineté du peuple*) a Protestantibus excogitatum, apud Anglos et alios populos admissum et temporibus nostris tam frequenter prædicatum.

Versus finem XVII sæculi, minister Jurieu publicis scriptis demonstrare conatus erat insurrectiones Calvinistarum adversus regem et gubernium Gallicum legitimas fuisse et sanctas. *Lettres 16, 17 et 18. « Le peuple, inquit, epist. 18, n'a pas besoin d'avoir raison*